

Отже, з позиції Б. Франкліна, продуктивність без зосередженості є лише марною витратою часу. Багатозадачність, хоч і створює ілюзію швидкості та результативності, насправді виснажує наші ментальні ресурси та віддаляє нас від відчуття щастя. Щоб досягти справжньої гармонії, варто повернутися до принципів, які сповідував філософ: цінувати кожен момент, фокусуватися на важливому і шукати задоволення в процесі. У цьому, можливо, і криється справжнє мистецтво продуктивності, яке водночас веде нас до особистого щастя.

Література

1. Франклін Б. Поради молодому купцеві [Advice to a Young Tradesman]. 1748. <https://minio.la.utexas.edu/webeditor-files/coretexts/pdf/174820franklin20advice.pdf>
2. Loh K. K., Kanai R. Higher media multi-tasking activity is associated with smaller gray-matter density in the anterior cingulate cortex // PLOS ONE. 2014. Т. 9. e106698. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0106698>.
3. Eyal Ophir, Clifford Nass, Anthony D. Wagner. Cognitive Control in Media Multitaskers // Proceedings of the National Academy of Sciences. 2009. Т. 106, № 37. С. 15583-15587. DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.0903620106>.
4. Франклін Б. Шлях до багатства [The Way to Wealth]. 1758. <https://minio.la.utexas.edu/webeditor-files/coretexts/pdf/175820franklin20wealth.pdf>

Погляд на проблему культурного релятивізму глобалізованої Європи з позицій ніцшеанської етики

Сергій НІКУЛІН, здобувач III освітньо-наукового ступеня (PhD),

Науковий керівник тез – Світлана ШИРОКА, кандидат філос. наук, доцент

Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

Фрідріх Ніцше, один із найвпливовіших філософів XIX століття, не був свідком процесу глобалізації в сучасному розумінні, але його ідеї про культуру, мораль та індивідуальність залишаються актуальними. Підхід Ніцше до культури та моральних цінностей, його критика релігійних догм та національних стереотипів, а також його ідея «переоцінки всіх цінностей» [1, с. 140] можуть бути використані для розуміння того, як він інтерпретує сучасний культурний релятивізм.

Культурний релятивізм, що відкидає жорсткі моральні та культурні судження на користь розуміння та визнання цінностей різних культур, був для Ніцше неоднозначним явищем. Ніцше усвідомлював різноманітність форм культурного самовираження і був прихильником унікальності культурної спадщини кожної країни. Однак його філософія ставила під сумнів цінність масової моральної одноманітності і критикувала прагнення рівності заради рівності (*Gleichheit um der Gleichheit willen*) і однаковості як загрозу справжньої індивідуальності та сили.

На його думку, прагнення до повної толерантності та рівності по відношенню до всіх культурних традицій може призвести до послаблення власної культури та втрати сенсу вищих цінностей [1, с. 75]. Для Ніцше

культурний релятивізм може бути механізмом, що веде до «зрівнялівки» за рахунок глибини та сили європейських культурних традицій. У своїй книзі «Так казав Заратустра» Ніцше засуджує слабку волю і прагнення до посередності, наголошуючи на необхідності зміцнення особистих і культурних якостей.

Сучасна глобалізація прагне інтегрувати світ на економічному та культурному рівні, що веде до конвергенції цінностей та зближення культур. Ніцше, мабуть, побачив би у цьому загрозу автономії європейської культури, яка ризикує втратити свою самобутність під тиском універсальних цінностей та комерційних інтересів. Ніцше вважав, що культура повинна прагнути до автентичного самовираження, а не до наслідування та універсалізації.

У сучасній Європі глобалізація часто супроводжується ідеями мультикультуралізму та толерантності, але Ніцше, можливо, бачив у цьому скоріше формальність, ніж справжню повагу до культури. Ніцше стверджує, що справжня повага до культури полягає не в її інтеграції до загальнокультурної сфери, а в її збереженні та розвитку. На думку Ніцше, це може спричинити занепад «високої» культури, яка, по суті, не може існувати в єдиному просторі без місця для величі та самобутності.

Одна з центральних ідей Ніцше – «воля до влади». Це прагнення окремих людей та культур до самоствердження та подолання посередності. В умовах культурного релятивізму він стверджував, що європейські культури мають розвивати «волю до влади» [1, с. 139] та встановлювати свої власні культурні пріоритети. Ніцше виступав не за відмову від чужих культур, а за здатність і право на культурне самовизначення. На його думку, важливо не те, що всі культури рівні, а те, що кожна культура має волю і силу висловлювати, і розвивати себе відповідно до власних ідеалів, а не до зовнішніх норм.

Розуміння Ніцше культурного релятивізму передбачає, що сучасна європейська культура може втратити свою глибину та індивідуальність, якщо піддасться тиску глобалізації та мультикультуралізму, які замінюють автентичність зручними та поверхневими цінностями. Його філософія наголошує на необхідності переосмислення всіх цінностей, що в контексті сучасності може означати створення нової культурної парадигми, яка не піддаватиметься релятивізму, а навпаки, зміцнить і розвине індивідуальність європейської культури.

Міг би Ніцше стверджувати, що європейські суспільства повинні приділяти більше уваги своїм культурним корінням і унікальності, а не намагатися інтегруватися в єдиний глобальний простір? Так, на думку автора, для цього є підстави.

Таким чином, філософія Ніцше дає нам інструмент для критичного аналізу проблеми культурного релятивізму в сучасній Європі, підкреслюючи важливість унікальності, сили волі та індивідуальності у світі, де глобалізація та універсальні цінності все більше розмивають межі між культурами [2, с. 206].

Література

1. Ніцше, Ф., Так казав Заратустра. Жадання влади. Перекладач: Анатолій Онишко. Київ: Навчальна книга, 2021, – 416 с.
2. Фрідріх Ніцше. По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі: пер. з нім. / Фрідріх Ніцше; Пер. Анатолій Онишко; Вступ Сільс-Марія; Ред. Петро Таращук.– Львів: Літопис, 2002.– 320 с.

Свобода волі та детермінізм

Денис ПСТУХОВ, здобувач освіти

*Науковий керівник – Наталя БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доцент
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Свобода волі та детермінізм є двома концепціями, що стосуються природи людських рішень та дій. Свобода волі означає здатність людини ухвалювати рішення незалежно від зовнішніх обставин чи впливу минулого. Це поняття утверджує автономію людини та її відповідальність за власні вчинки. Проте детермінізм, який стверджує, що всі події та дії мають свої причини, обумовлені фізичними чи психологічними законами, ставить під сумнів можливість справжньої свободи. Згідно з ним, кожен вибір можна розглядати як результат попередніх подій, що зумовлює неминучий ланцюг причинно-наслідкових зв'язків.

Існує компромісна теорія сумісності, або компатибілізм, у якій деякі філософи стверджують, що свобода волі може існувати в рамках детермінізму. Вони пояснюють, що хоча наші дії можуть бути передбачуваними в певному контексті, ми все ж маємо можливість діяти добровільно та відповідально в межах цих умов. Водночас, прихильники жорсткого детермінізму стверджують, що свобода волі є лише ілюзією, створеною нашим суб'єктивним переживанням: ми відчуваємо, що ухвалюємо рішення вільно, хоча насправді кожен вибір є частиною вже зумовленого ланцюга подій. Захисники свободи волі, натомість, покладаються на унікальну роль людської свідомості, здатної піднятися над обумовленими впливами, що робить людину відповідальною за власні рішення. Здатність до рефлексії та саморозуміння дозволяє переосмислювати детерміновані обставини і шукати альтернативні шляхи.

Водночас, сучасні дослідження нейронауки, такі як експерименти Бенджаміна Лібета, показують, що рішення можуть ухвалюватися на несвідомому рівні ще до того, як свідомість їх усвідомить. Це може свідчити про певний автоматизм у поведінці, ставлячи під сумнів роль свідомої волі у прийнятті рішень. Питання свободи волі та детермінізму має також глибокі етичні наслідки, оскільки воно визначає, наскільки особа відповідальна за свої дії. Якщо свобода волі є лише ілюзією, це вимагає переосмислення понять справедливості та покарання, адже на цьому базуються наші уявлення про етику та правосуддя.

Свобода волі та детермінізм створюють основу для багатьох філософських дискусій про природу людської автономії та відповідальності.